

Магістр 2 року навчання

факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ "ЦЕНТР ВИТРАТ"**І "ЦЕНТР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ"****В ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація. Узагальнено теоретичні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення понять "центр витрат" та "центр відповідальності", проведено порівняльний аналіз трактування даних понять, запропоновано узагальнюючі визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" в діяльності виробничих підприємств.

Аннотация. Обобщены теоретические исследования отечественных и зарубежных ученых относительно определения понятий "центр затрат" и "центр ответственности", проведен сравнительный анализ трактовки данных понятий, предложены обобщающие определения понятий "центр расходов" и "центр ответственности" в деятельности производственных предприятий.

Annotation. The theoretical study of national and foreign scientists as to the interpretation of the terms "cost center" and "center of responsibility" is summarized, a comparative analysis of the interpretation of the terms is made, generalizing definitions of the concepts "cost center" and "center of responsibility" in the activity of production enterprises are proposed.

Ключові слова: витрати, центр витрат, центр відповідальності, місце виникнення витрат, сегмент діяльності, сфера відповідальності, виробниче підприємство.

Виробниче підприємство є окремим господарюючим суб'єктом, ефективність діяльності якого безпосередньо залежить від кваліфікованого управління, котре повинно володіти своєчасною, достовірною, повною економічною інформацією, що формується у процесі ведення бухгалтерського обліку. На великих підприємствах повнота та своєчасність накопичення й обробки інформації щодо витрат неможливі без групування витрат підприємства за окремими центрами витрат або центрами відповідальності. Тому дослідження визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" є актуальним.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми трактування понять "центр витрат" і "центр відповідальності" знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких, як: Хорнгрен Ч. Т., К. Друрі, Дон Р. Хенсен, Гаррісон Рей, Маляревський Ю. Д., Труш В. Є., Голов С. Ф., Бутинець Ф. Ф., Палій В. Ф., Безруких П. С., Нападівська Л. В. та ін. [1 – 12]. У той же час на сьогодні відсутня єдність щодо визначення даних понять у діяльності виробничого підприємства.

Метою статті є дослідження та узагальнення поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" у діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є облік витрат за центрами витрат і за центрами відповідальності, предметом – визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" в діяльності виробничого підприємства.

Завданнями дослідження є: узагальнення теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності"; проведення порівняльного аналізу визначення даних понять; надання узагальнюючих визначень понять "центр витрат" і "центр відповідальності" в діяльності виробничих підприємств.

Належним чином упорядкована облікова система підприємства є важливим фактором забезпечення його ефективною діяльністю. Складність і велика кількість господарських операцій, які здійснюються на сучасному виробничому підприємстві, не дають можливості безпосередньо контролювати кожну операцію, що пов'язана з обліком витрат. У таких умовах виникає необхідність виділення центрів витрат і центрів відповідальності, що викликано розподілом повноважень між працівниками підприємства. Це дає можливість надати керівникам підрозділів право самостійно приймати рішення і в той же час дозволяє встановити за ними відповідальність за наслідки прийнятих рішень.

Слід акцентувати увагу на тому, що організація обліку за центрами витрат і центрами відповідальності на виробничих підприємствах дає змогу своєчасно та повно накопичувати інформацію про витрати з подальшим віднесенням їх на конкретний вид продукції, що виготовляється на підприємстві.

Визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" в роботах різних вчених наведено в таблиці.

Таблиця

Визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності"

© Руденко О. О., 2013

в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених

№ п/п	Визначення терміна		Автор
	центр витрат	центр відповідальності	

1	2	3	4
1	-	сегмент організації, менеджери якого підзвітні за визначену ділянку робіт	Хорнгрен Ч. Т., Дж. Фостер [1, с. 258]
2	центри відповідальності, менеджери яких, як правило, відповідають за ті витрати, які знаходяться під їх контролем	підрозділ компанії, у якому менеджер центру особисто відповідає за показники функціонування даного підрозділу	Друрі К. [2, с. 45]
3	центр відповідальності, де менеджер фінансово відповідає тільки за витрати	це сегмент бізнесу, менеджер якого відповідає за конкретну сукупність діяльності	Дон Р. Х., Меріен М. М., Небіл С. Е., Девід У. С. [3, с. 723]
4	-	будь-який підрозділ компанії, менеджери якого контролюють і несуть відповідальність за витрати, прибуток або інвестиції підприємства	Р. Гаррісон, Е. Норін, П. Брюер [4, с. 456]
5	-	підрозділ підприємства, який очолює керівник, що володіє делегованими повноваженнями і відповідає за фінансово-господарські результати діяльності свого підрозділу	Маляревський Ю. Д. [5, с. 77]
6	-	сфера діяльності, у межах якої встановлено персональну відповідальність менеджера за показники діяльності, які він контролює	Труш В. Є., Чебан Т. М., Стефанович Н. Я. [6, с. 38]
7	це центр відповідальності, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходи й інвестиції в активи центру	сфера (сегмент) діяльності, в межах якої встановлено персональну відповідальність менеджера за показниками діяльності, які він контролює	Голов С. Ф. [7, с. 548]
8	-	визначена частина господарської діяльності підприємства, характерними рисами якої є відповідальність конкретної посадової особи за контроль та виконання певних показників	Бутинець Ф. Ф. [8, с. 147]

Закінчення таблиці

1	2	3	4
9	це такі структурні підрозділи підприємства, які виділяються з метою здійснення науково обґрунтованого калькулювання собівартості продукції, а тому можуть бути виділеними в якості об'єктів обліку та контролю за витратами	це будь-який підрозділ організації, в якому контролюються виникнення витрат, отримання доходів, використання інвестиційних ресурсів	Палій В. Ф. [9, с. 56; 10, с. 38]
10	Місце виникнення витрат – це сфера відповідальності, яка пов'язана з визначеними видами витрат при виготовленні продукції або обслуговуванні виробництва та його управління	-	Безруких П. С. [11, с. 49]
11	просторова або функціонально відокремлена ділянка, де здійснюється первинне споживання виробничих ресурсів	це фактично існуючі структурні елементи діяльності на чолі з відповідальним керівником: відділи, цехи, служби, склади, які характеризуються наявністю випуску продукції, затрат і доходів	Нападовська Л. В. [12, с. 376]

Аналіз понять "центр витрат" і "центр відповідальності", наведених у таблиці, показав, що існують суттєві розбіжності в їх визначенні.

На сьогодні одні науковці, такі, як Голов С. Ф., Нападовська Л. В. ототожнюють поняття "центр відповідальності" і "центр виникнення витрат", а інші – розрізняють їх (К. Друрі, Дон Р. Х., Меріен М. М., Небіл С. Е., У. Девід, Палій В. Ф.). Відмінність між цими поняттями, на думку вчених, полягає в тому, що місце виникнення витрат можна розглядати як складову центру відповідальності, що може об'єднувати декілька центрів витрат.

Р. Гаррісон, Е. Норін, П. Брюер, Труш В. Є., Чебан Т. М., Стефанович Н. Я., Бутинець Ф. Ф. обмежують лише належністю витрат до структурного підрозділу. Але це не завжди правильно. Адже у структурному підрозділі може бути декілька центрів витрат.

Таким чином, якщо порівнювати визначення понять "центр відповідальності" і "центр витрат", стає очевидним той факт, що і місце виникнення витрат, і центри відповідальності – це структурні одиниці підприємства, тільки відокремлені за різними класифікаційними ознаками. Тобто центр витрат – це структурна одиниця, яка розглядається з точки зору використаних цієї структурною одиницею ресурсів, а центр відповідальності – це структурна одиниця, яка розглядається з точки зору прав на використання ресурсів і відповідальності за результати їх використання.

Кожен центр відповідальності може складатися з декількох центрів витрат, крім того, центр відповідальності може включати витрати, які не мають чітко вираженого місця виникнення. У той же час не можна виключати взаємозв'язок центрів витрат і центрів відповідальності на окремому підприємстві.

Разом із тим перед вказаними центрами постають різні цілі. Основна мета здійснення обліку витрат у виробничих підприємствах за центрами витрат є забезпечення інформації для проведення економічно обґрунтованого процесу калькулювання, а основна мета здійснення обліку за центрами відповідальності – це контроль за показниками собівартості за різними видами продукції, що виготовляється виробничим підприємством з метою управління витратами та досягнення їх оптимального рівня при високій якості продукції.

Таким чином, провівши критичний аналіз численних поглядів вчених-економістів на сутність досліджуваних понять, автор пропонує таке визначення поняття "центр відповідальності": це організаційна одиниця підприємства, керівник якої відповідає за результати діяльності такої одиниці, а "центр витрат" – це центр відповідальності, керівник якого контролює витрати виробництва.

Виходячи із сутності даних понять, встановлено, що основною метою створення системи управління на основі центру відповідальності й центрів витрат є розподіл відповідальності між керівниками нижчих управлінських рівнів та отримання інформації в розрізі центрів відповідальності підприємства, що дасть змогу здійснювати аналіз і контроль досягнутих результатів за кожним центром витрат та приймати відповідні управлінські рішення.

Отже, у даній роботі узагальнено теоретичні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності"; проведено порівняльний аналіз визначення понять; надано визначення понять "центр витрат" і "центр відповідальності" в діяльності виробничих підприємств.

У подальшому буде досліджено проблеми організації обліку витрат за центрами витрат і центрами відповідальності в діяльності виробничих підприємств.

Наук. керівн. Лучанінова Г. С.

Література: 1. Хорнгрен Ч. Т. Бухгалтерский учет: управленческий аспект / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 416 с. 2. Друри К. Управленческий и производственный учет / К. Друри. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 3. Управлінський облік / Дон Р. Хенсен, Меріен М. Моувен, Небіл С. Еліас та ін. – К.: Міленіум, 2002. – 974 с. 4. Гаррисон Рей. Управленческий учет / Гаррисон Рей. – К.: Companion Group, 2007. – 1024 с. 5. Маляревський Ю. Д. Перспективи управлінського обліку: організаційно-економічний механізм як основа ефективної операційної діяльності підприємства: монографія / Ю. Д. Маляревський, С. В. Лабунська, Л. В. Безкоровайна. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2008. – 164 с. 6. Труш В. С. Управлінський облік: навч.-метод. посібн. для студ. вищих навч. закл. / В. С. Труш, Т. М. Чебан, Н. Я. Стефанович. – К.: Кондор, 2007. – 296 с. 7. Голов С. Ф. Управлінський облік / С. Ф. Голов. – К.: Лібра, 2003. – 704 с. 8. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів, Ф. Ф. Бутинець. – К.: Знання, 2005. – 480 с. 9. Палий В. Ф. Организация управленческого учета / В. Ф. Палий. – М.: Бератор-Пресс, 2003. – 224 с. 10. Палий В. Ф. Управленческий учет издержек и доходов (с элементами финансового учета) / Палий В. Ф. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 279 с. 11. Безруких П. С. Учет затрат и калькулирование в промышленности (Вопросы теории, методологии и организации) / П. С. Безруких, А. Н. Кашаев, И. П. Комисарова. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 223 с. 12. Нападовська Л. В. Управлінський облік / Л. В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с. 12. Лучанінова Г. С. Управління витратами промислового підприємства на засадах процесного підходу / Г. С. Лучанінова // Управління розвитком. – 2011. – № 4 (101). – С. 211 – 213.